MEF'ÛLUN FİH

المفعول فيه

Arapçada, fiil cümlelerinde fiilin gerçekleştiği zamanı veya mekânı bildiren mansûb isim, yer veya zaman zarfları veya zarf öbekleri mef'ûlun fîh (المفعول فيه) olarak adlandırılır. Dolayısıyla fiile "nerede", "ne zaman" gibi sorular sorulduğunda alınan cevap o cümlenin mef'ûlun fîhidir. Aşağıdaki cümleyi inceleyelim.

اِنْتَظَرْتُ صَدِيقِي أَمَامَ الْكلِيَّةِ سَاعَةً. (Arkadaşımı fakültenin önünde bir saat bekledim.)

Bu cümlede "Arkadaşını ne kadar süre bekledin?" ve "Nerede bekledin?" sorularının cevabı bulunmaktadır.

Cümlede eylemin yapıldığı zaman süresini gösteren zaman zarfı (سَاعَةً) ve eylemin gerçekleştiği yeri/mekânı gösteren mekân zarfı (أَمَامَ) kelimeleri birer mef'ûlun fîhtirler.

Bazı kelimelerin başına bulunma/kalma durum ekleri olan (فِي) (-de, -da), (ب) (-de, -da) harf-i cerlerinden biri getirilmek surteiyle de mef'ûlun fîh elde edilir. Aşağıdaki cümleleri bu yönden inceleyelim:

صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْجُمُعَةِ فِي الْمَسْجِدِ. (Cuma namazını camide kıldım.)

اِنْتَظَرْنَا بِالْمَحَطَّةِ مُدَّةً طَوِيلَةً. (Durakta uzun süre bekledik.)

Arapçada yaygın olarak kullanılan ve fiil cümlelerinde mansûb hâlde mef'ûlun fîh olan zaman zarfları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Yaygın Olarak Kullanılan Zaman Zarfları ve Anlamları			
Gün doğmadan, şafak vakti, tan vakti	فَجْرًا	Şimdi, şu anda, şu sıralarda	اَلْآنَ
İkindi, ikindi vakti	عَصْرًا	Akşamleyin, akşam, akşam vakti	مَسَاءً
Öğlen, öğle vakti	ظُهْرًا	Bir an, bir an için	لَحْظَةً
Sabahleyin, sabah, sabah vaktinde	صَبَاحًا	Bir ay	شَهْرًا
Bir süre, bir müddet, ... boyunca	مُدَّةً	Bir sene	سَنَةً
Yarın	غَدًا	Bir sene	عَامًا
Yatsıda, yatsı vakti	عِشَاءً	Bir zaman, bir zamanlar	زَمَنًا/زمانًا
Bir zaman, bir zamanlar	دَهْرًا	Bir gün, günün birinde,	يَوْمًا
Dün, dün gece	اَلْبَارِحَةَ	Bugün, günümüzde	اَلْيَوْمَ
Şimdi, şu anda, derhâl	حَالًا، حَالِيًا	-den önce, -in öncesinde,	قَبْلَ
Geceleyin, gece, gece vakti	لَيْلًا	-den sonra, -in sonrasında	بَعْدَ
Bir saat	ساعةً	Dün	أَمْسِ
Sonbaharda	خريفًا	Kışın	شتاءً
Yazın	صيفًا	İlkbaharda	ربيعًا

Şimdi bu zaman zarflarıyla kurulmuş örnek cümleleri inceleyelim:

مَسَاءً: سَوْفَ نَلْتَقِي مَسَاءً. (Akşamleyin görüşeceğiz.)

لَحْظَةً: اِنْتَظِرْنِي لَحْظَةً. (Beni bir saniye bekle.)

شَهْرًا: بَقِيتُ شَهْرًا فِي المغربِ. (Fas'ta bir ay kaldım.)

سَنَةً، عَامًا: دَرَسْتُ سَنَةً فِي الْأُرْدُنِ. (Ürdün'de bir sene okudum.)

مُدَّةً: فَكَّرْتُ فِي الْمَسْأَلَةِ مُدَّةً طَوِيلَةً. (Problemi uzun bir süre düşündüm.)

زَمَانًا: اِسْتَخْدَمْتُ الْحَاسُوبَ زَمَانًا طَوِيلاً. (Uzun bir zaman bilgisayar kullandım.)

يَوْمًا: سَيَعُودُ الْحَقُّ لِأَهْلِهِ يَوْمًا. (Hak, sahibine bir gün dönecek.)

قَبْلَ: بَنَيْتُ هَذَا الْبَيْتَ قَبْلَ العَودَةِ. (Bu evi dönüş öncesinde inşa ettim.)

بَعْدَ: سَيَبْدَأُ الْفِيلْمُ بَعْدَ سَاعَةٍ. (Film bir saat sonra başlayacak.)

أَمْسِ: ذَهَبْتُ إِلَى السُّوقِ أَمْسِ.	(Dün çarşıya gittim.)
لَيْلًا: تَظْهَرُ النُّجُومُ لَيْلاً.	(Yıldızlar geceleyin ortaya çıkarlar.)
فَجْرًا: اِنْطَلَقَتِ الْحَافِلَةُ فَجْرًا.	(Otobüs gün doğmadan hareket etti.)
عَصْرًا: زَارَنِي مُحَمَّدٌ عَصْرًا.	(Muhammed beni ikindi vaktinde ziyaret etti.)
ظُهْرًا: أَتَنَاوَلُ الْغَدَاءَ ظُهْرًا.	(Öğle vaktinde yemek yiyorum.)
صَبَاحًا: تُشرِق الشَّمسُ صباحًا.	(Güneş sabahleyin doğar.)
اَلْآنَ: سَأَعُودُ الآنَ إِلَى الْبَيْتِ.	(Şimdi eve dönüyorum.)
غَدًا: سَيَبْدَأُ الْعَمَلُ غَدًا.	(İş yarın başlayacak.)
عِشَاءً: عَادَ الْعَامِلُ إِلَى بَيْتِهِ عِشَاءً.	(İşçi evine yatsı vaktinde döndü.)
دَهْرًا: عِشْتُ دَهْرًا فِي أَنْقَرَةَ.	(Bir zaman Ankara'da yaşadım.)
اَلْيَوْمُ: لَنْ أَذْهَبَ إِلَى الْجَامِعَةِ الْيَوْمَ.	(Bugün üniversiteye gitmeyeceğim.)
نَهَارًا: أَعْمَلُ نَهارًا وأَسْتَرِيحُ لَيْلاً.	(Gündüz çalışır, gece istirahat ederim.)
اَلْبَارِحَةَ: أُعْلِنَت النَّتِيجَةُ البارحة.	(Sonuçlar dün gece açıklandı.)
حَالًا: اِذهبْ حالًا إلى الطّبيبِ.	(Hemen doktora git.)
حَالِيًّا: أعملُ حاليًّا في إسطنبول.	(Şu anda İstanbul'da çalışıyorum.)
شتاءً: تسقطُ الأمطارُ شتاءً.	(Kışın yağmur yağar.)
صيفًا: تَشْتَدُّ الحرارةُ صيفًا.	(Yazın sıcaklık artar.)
ساعةً: انتظرتُ القطارَ ساعةً.	(Treni bir saat bekledim.)
ربيعًا: تَتَفَتَّحُ الأزهارُ ربيعًا.	(Çiçekler ilkbaharda açıyor.)

Yukarıdaki zaman zarflarından (أَمْسِ - dün) kelimesinin diğerlerinden farklı olarak lafzan mansûb olmadığı dikkatinizi çekmiş olmalıdır. Bu kelime lafzan kesra ile mebnîdir ve mef'ûlun fîh olarak mahallen mansûbdur.

Şimdi mekân ifade eden zarfları görelim. Arapçada mekân/yer/yön bildirmede kullanılan ve fiil cümlelerinde mansûb hâlde mef'ûlun fîh olan zarflar aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Yaygın Olarak Kullanılan Mekân Zarfları ve Anlamları			
-in batısına, -in batısında	غَرْبَ	-in önüne, -in önünde	أَمَامَ
-in güneyine, -in güneyinde	جَنُوبَ	-in önüne, -in önünde	قُدَّامَ
-in kuzeyine, -in kuzeyinde	شَمَالَ	-in arkasına, -in arkasında	خَلْفَ
-in çevresinde, -in etrafında	حَوْلَ	-in arkasına, -in arkasında	وَرَاءَ
...boyunca, ...süresince	طُولَ، طَوَالَ	-in sağına, -in sağında	يَمِينَ
-in başında, -in evvelinde	إِبَّانَ	-in soluna, -in solunda	يَسَارَ
-...boyunca, -...süresince	مَدَى	-in soluna, -in solunda	شِمَالَ
-in esnasında, -in sırasında	أَثْنَاءَ	-in karşısına-hizasına, -in hizasına	حِذَاءَ
-in karşısına, -in hizasında	إِزَاءَ	-e doğru, --yönünde	نَحْوَ
-in içinde, -in içine, -in dâhilinde	دَاخِلَ	-in ortasında/ortasına, -in merkezinde	وَسَطَ
-in dışında, -in dışına	خَارِجَ	-in arasında, -in ortasında	بَيْنَ
-in içinden, -in arasından, ...zarfında	خِلَالَ	-in yanında, -in katında, -in nezdinde, -in huzurunda	لَدَى
-den önce, -in öncesinde	قَبْلَ	-in yanında, -in katında, -in nezdinde, -in huzurunda	لَدُنْ
-den sonra, -in sonrasında	بَعْدَ	-in yanında, -in katında, -in nezdinde, -in huzurunda	عِنْدَ
-in karşısına, -in karşısında -ile yüz yüze	تِجَاهَ	-in altında.	تَحْتَ
Burası, burada, buraya, burayı	هُنا	-in üstüne, -in üstünde	فَوْقَ
Orası, orada, oraya, orayı	هُناكَ	-in altında, -in aşağısında, -in ötesinde	دون
Orası, orada, oraya, orayı	ثَمَّ/ثَمَّةَ	-in karşısına, -in karşısında	تِلْقَاءَ
…-ki orası, orada;…-dığı yer,…-dığı yerde	حَيْثُ	-in doğusuna, -in doğusunda	شَرْقَ

Kaynak: Hüseyin Günday, Şener Şahin, *Arapça Dilbilgisi- Nahiv Bilgisi*, İstanbul 2015, s. 331-332.

أمام: يقفُ الأستاذُ أَمَامَ الطُّلابِ.	(Öğretmen öğrencilerin önünde duruyor.)
قُدَّامَ: بَعْدَ مِائَةِ مِتْرٍ تَرَى الْمَبْنَى قُدَّامَك.	(Yüz metre sonra binayı önünde görürsün.
خَلْفَ: يقفُ المصلُّون خَلْفَ الإمامِ.	(Namaz kılanlar imamın arkasında durur.)
وَرَاءَ: يجلسُ محمدٌ وَرَاءَ عَلِيٍّ.	(Muhammed, Ali'nin arkasında oturuyor.)
يَمِينَ: يقفُ الولدُ يَمِينَ النَّافِذَةِ.	(Çocuk pencerenin sağında duruyor.)
يَسَارَ: أُنْظُرْ يَسَارَك تَجِدْنِي.	(Soluna bak beni bulursun.)
حِذَاءَ: اِجْلِسْ حِذَاءَ صديقِك.	(Arkadaşının hizasında otur.)
نَحْوَ: تطيرُ الطائرةُ نَحوَ الجنوبِ.	(Uçak güneye doğru uçuyor.)
وَسَطَ: ظَهَرَ القمرُ وَسَطَ السَّمَاءِ.	(Ay gökyüzünün ortasında belirdi.)
بَيْنَ: أَصْلِحْ بَيْنَ النَّاس.	(İnsanların arasını bul.)
لَدَي: أَقِفُ لَدَى البابِ.	(Kapının yanında duruyorum.)
لَدُنْ: ﴿رَبَّنَا آتِنا مِن لَدُنْكَ رَحْمَةً.﴾	(Rabbimiz bize katından bir rahmet ver. *Kehf Sûresi*,10)
عِنْدَ: أقمتُ عِنْدَه يومًا.	(Onun yanında bir gün kaldım.)
تَحْتَ: وجدتُ القلمَ تحتَ الطَّاولة.	(Kalemi masanın altında buldum.)
فَوْقَ: تَسبحُ السفينةُ فوقَ البحرِ.	(Gemi denizde yüzer.)
تِلْقَاءَ: وقفتُ تلقاءَ الحائطِ.	(Duvarın karşısında durdum.)
دون: جَلَسْنا دونَ الشَجَرةِ.	(Ağacın altında oturduk.)
شَرْقَ: تقعُ السّعوديَّة شرقَ مصرَ.	(Suudi Arabistan, Mısır'ın doğusunda yer alır.)
غَرْبَ: اشتريتُ بُستانًا غَرْبَ المدينةِ.	(Şehrin batısında bir bağ satın aldım.)
جَنُوبَ: تقعُ العراقُ جنوبَ تركيا.	(Irak Türkiye'nin güneyinde yer alır.)
شَمَالَ: أسكنُ شمالَ العاصمةِ.	(Başkentin kuzeyinde oturuyorum.)
حَوْلَ: يطوفُ الحُجَّاجُ حولَ الكَعْبة.	(Hacılar Kâbe'nin etrafında dönüyor.)
طُولَ/ طَوَالَ: ناقشتُهُ طَوَالَ الدَّرسِ.	(Ders boyunca onunla tartıştım.)
إِبَّانَ: بُنِيَ هذا المسجدُ إِبَّانَ الدَّولةِ العثمانيَّةِ.	(Bu cami Osmanlı Devleti zamanında inşa edildi.)
مَدَى: لا أَنْسَاهُ مَدَى الدَّهْرِ.	(Onu ömür boyu unutmam.)
أَثْنَاءَ: رأيتُه أَثْنَاءَ الزِّيارةِ.	(Ziyaret esnasında onu gördüm.)
إِزَاءَ: لم أفعلْ شيئًا إِزَاءَ هذهِ المشكلةِ.	(Bu problem karşısında hiçbir şey yapmadım.)
دَاخِلَ: وضعتُ القلمَ داخلَ الحقيبةِ.	(Kalemi çantanın içine koydum.)
خَارِجَ: يُقِيمُ ياسرُ خارجَ المدينةِ.	(Yasir şehir dışında oturuyor.)
خلال: سَتَستمر الْامْتِحَانَاتُ خِلَالَ هذا الأُسْبُوعِ.	(Sınavlar bu hafta boyunca devam edecek.)
قَبْلَ: حَضَرَتُ قَبْلَ أَبِي.	(Babamdan önce geldim.)

بَعْدَ: دخلتُ البيتَ بَعْدَ جَدِّي. (Dedemden sonra eve girdim.)

تِجَاهَ: نظرتُ تِجَاهَ الْبحرِ. (Denize doğru baktım.)

هُنا: نَعيشَ هُنا منذُ سَنَتينِ. (İki yıldır burada yaşıyoruz.)

هُناك: لِماذا جَلَسْتَ هناكَ؟ (Neden orada oturdun?)

ثَمّةَ/ ثَمَّ: ثَمّةَ رَجُلٌ في الحَديقة. (-Orada- Bahçede bir adam var.)

حَيْثُ: أَجلِسُ حَيْثُ تَجْلِسُ. (Oturduğun yere otururum.)

- بعضُ, كلُّ, أَكثر gibi kelimeler, hem zaman hem mekân için kullanılan zarflara muzâf olabilirler, bu durumda mef'ûlun fîh olurlar.

مَشَى الرجلُ كلَّ الطريقِ. (Adam yolun tamamını yürüdü.)

نامَ المريضُ بعضَ اللَّيلِ. (Hasta gecenin bir bölümünde uyudu.)

Bu cümlede (بعضَ) kelimesi mef'ûlun fîhtir ve mansûbdur, aynı zamanda muzâftır, (اللَّيلِ) kelimesi muzâfun ileyhtir ve mecrûrdur.

- ب, في harfi cerleri mef'ûlun fîhlerin başlarında zarf anlamında en çok kullanılan harfi cerlerdir.

تعلَّم محمدٌ اللغةَ العربيةَ في جامعةِ الأناضول. (Muhammet Arapçayı Anadolu Üniversitesinde öğrendi.)

أَقمتُ بالفندق. (Otelde kaldım.)

- Arapçada بعد, قبل, عند, بين, وسط gibi bazı zarflar hem mekân hem zaman anlamı verirler.

Örneğin,

عُدتُ من المدرسةِ بعدَ الظهرِ. (Okuldan öğleden sonra döndüm.)

تَقَعُ مَدرستي بعدَ النَّادي. (Okulum kulübün arkasında kalıyor.)

شاهدتُ الشّمسَ عندَ الغروبِ. (Gün batımını -batarken güneşi- izledim.)

قضيتُ الإجازةَ عند جدي بالقرية. (Tatili dedemin yanında köyde geçirdim.)

ترتفعُ الحرارةُ وَسَطَ النَّهَار. (Gün ortasında sıcaklık artar.)

تَمُرُّ الحافلةُ وَسَطَ المدينة. (Otobüs şehrin merkezinden geçer.)

رأيت الارنبَ بين الأعشاب. (Tavşanı otların arasında gördüm.)

جاء محمد بين الظهر والعصر. (Muhammed öğle ve ikindi arası geldi.)

Şimdi bazı cümlelerin irâbını yaparak konuyu daha iyi kavrayalım:

تَطِيرُ الطَّائِرَةُ نَحْوَ الْجَنُوبِ. (Uçak, güneye doğru uçuyor.)

تَطِيرُ : Muzarî fiil, üçüncü tekil şahıs, dişil.

الطَّائِرَةُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

نَحْوَ : Mekân zarfı (mef'ûlun fih), mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha, aynı zamanda muzâf.

الْجَنُوبِ : Muzâfun ileyh mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

مَشَيْتُ اليَومَ كَثيرًا. (Bugün çok yürüdüm.)

مَشَيْتُ : Mâzî fiil, birinci tekil şahıs. Fâili bitişik özne zamiri olan (تُ), mahallen merfû.

اليَوْمَ : Zaman zarfı (mef'ûlun fîh), mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

كَثيرًا : Sözde mef'ûlun mutlak (*nâ'ib 'ani'l-mef'ûli'l-mutlak*), mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha. (Aslında düşürülmüş olan مَشْيًا şeklindeki gerçek mef'ûlun mutlakın sıfatıdır.)

رَأَيْتُ لِصًّا في اللّيلِ. (Gece bir hırsız gördüm.)

رَأَيْتُ : Mâzî fiil, birinci tekil şahıs. Fâili bitişik özne zamiri olan (تُ), mahallen merfû.

لِصًّا : Mef'ûlun bîh, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

في : Harf-i cer

اللّيْلِ : Mecrûr , cer alâmeti sondaki kesra. (في اللّيلِ) harf-i cer ve mecrûru (şibih cümle) mahallen mansûb mef'ûlun fîh.

dikkat

Bir cümlede zaman veya mekân zarfı (mef'ûlun fîh) olarak kullanılan bir kelime başka bir cümlede eylemin gerçekleştiği zamanı ya da mekânı göstermeyebilir, yani bir cümlede mef'ûlun fih olan kelime başka bir cümlede mubteda, haber, fâil, mef 'ûlun bih gibi başka bir öge olarak da yer alabilir.

Aşağıdaki örneklerde (يَوْم) kelimesinin cümlelerde hangi öge olarak yer aldığına dikkat ediniz:

اليَوْمُ يَوْمُ السَّبْتِ. (Bugün, cumartesi günü.)

اليَوْمُ : Mubteda merfû, ref alâmeti sondaki damme.

يومُ : Haber merfû, ref alâmeti damme. Aynı zamanda muzâf.

السَّبْتِ : Muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

اليَوْمَ سَنَدْخُلُ الامتِحانَ. (Bugün, sınava gireceğiz.)

اليَوْمَ : Zaman zarfı (mef'ûlun fîh), mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

سَنَدْخُلُ :(س) Gelecek zaman edatı. (نَدْخُلُ) muzâri fiil, birinci çoğul şahıs, fâil gizli zamir olan (نَحْنُ).

الامتِحانَ : Mef'ûlun bih, mansûb, nasb alâmeti, sondaki fetha.

Öğrenme Çıktısı

3 Mef'ûlun fîhi tanıyabilme ve cümle içinde kullanma becerisi kazanabilme

Araştır/ Tekrarla 3

Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çeviriniz ve cümledeki mef'ûlun fîhi belirtiniz.

جاءَ محمدٌ بينَ عمر وعليٍّ.

جاءَ محمدٌ بينَ الظّهرِ والعصرِ.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Yasin Sûresi" 55.ve "Nebe Sûresi" 12. ayet-i kerimeleri okuyunuz. Bu ayetlerde geçen mef'ûlun fîh çeşitlerine dikkat ediniz.

Anlat/ Paylaş

Arapça öğrenen arkadaşlarınızla, mef'ûlun fîh kullanmak suretiyle karşılıklı yeni fiil cümleleri kurunuz.